

Píše Jiří Opelík

(E*forum, 18. 04. 2018)

Tak takhle už to dál nejde: odborníci i popularizátoři se pořád starají jen o Čapkovy texty, zatímco k opravdovému pochopení a zažití jeho velikosti je třeba poznat „Čapka jako člověka“, „jeho civilní život“, „jeho soukromí a lidský profil“. Nápravu neuspokojivé situace vzala statečně na svá bedra **Michaela Košťálová** (* 1987) a rozhodla se tomuto úkolu zasvětit další ze svých monografií, jež jako na běžícím pásu vydává od roku 2010 v nakladatelství Petrklíč (specializuje se přitom, jak žádá trh, na „soukromí“ a „zákulisi“ osobností z různých století). V knize kýčovitěho názvu **Karel Čapek v slzách a věčnosti** (2017) připomněla tuto programní záměrnost několikrát: „Vždyť poznáme například ze zástupu Čapkových děl, jaký skutečně byl v soukromí? Čeho se obával, čemu se smál, jak měl zařízený pokoj, že miloval kočky, co je to buňát a jak třeba začalo jeho ‚randění‘ s Olgou Scheinpflugovou? Jistěže ne“ (s. 6), nejde „o knihu, která by měla detailně či uceleně popisovat Čapkovu dílo, ale naopak o publikaci, která vystihuje jeho osobnost, život a některé názory“ (s. 118), „Mám na mysli poznání a pochopení jeho samého. Čapka jako člověka, nikoliv Čapka jako pojmu. To, jaký byl v soukromí, co pro něj bylo charakteristické, čemu se smál, čeho se bál, jaké byly jeho zájmy či záliby. Dostaneme-li se totiž do nitra takovéto veliké osobnosti, můžeme si ji teprve oblíbit a skutečně zapamatovat“ (s. 170) atd. Zastydíme se, my, Čapkovi obdivovatelé, že nás k němu primárně přitahuje jeho literární umění, nikoli to, že miloval kočky. A oceňme, že se svízelného úkolu ujal někdo, kdo má z Čapka rád vlastně jenom díla, která fantazírují „o vědě a vynálezech“, zatímco ostatní mu připadají „prostě příliš realistická, smutná, a ano, zaměřená snad až moc na obyčejné věci obyčejného života mnohých lidí“ (s. 169) – je opravdu obdivuhodné, jakou oběť dokáže takto náročná a neobyčejná autorka přinést pro obyčejné čtenáře.

Poučení Šaldou, že „největší zážitek tvůrcův jest – jeho dílo“, chápeme, jak nadlidský to musel být úkol napsat knihu o spisovateli a obejít se přitom bez exponování jeho díla. Ale na druhou stranu – budme vlastně rádi, že k tomuto exponování nedošlo u autorky, která si myslí, že *Krakatit* je divadelní hra (s. 37) nebo že k pátečníkům patřil i proslulý vídeňský žurnalista a spisovatel Karl Kraus (s. 142), a která o *Bílé nemoci* dokáže napsat, že „mnoho pasáží v původní Čapkově hře lze však označit za fenomenální, zejména po stránce autorovy obratnosti na poli medicínské terminologie“ (s. 127). Obešla-li se však autorka bez Čapkova díla, nemohla se už obejít bez sekundární literatury, a to hlavně životopisného rázu; pro charakter jejího psaní je pak příznačné, že v připojeném *Seznamu citované a použité literatury a pramenů* převažují publicistika (zejména rozhlasová a televizní) a informace z internetu (uváděna jsou např. i ubohá hesla z české Wikipedie) nad seriózními edicemi či literárněhistorickými publikacemi – ty jsou uvedeny jen dvě (*Karel Čapek. Život a dílo v datech* M. Halíka

a *Čapkovské variace* F. Buriánka). Potíž je v tom, že mnohá místa ve svých zdrojích přečetla autorka nepozorně nebo jim neporozuměla, takže je pak ve své knize dezinterpretovala. Mohl bych vyplnit celé číslo Zpráv SBČ příklady takových zmatečných údajů nebo výkladů, mám však místo jen na pár frapantních ukázek. Tak autorka uvádí, že Čapek „v Brně přebýval zprvu u své sestry Heleny, která mu pak zařídila podnájem v *Augustiniánské ulici*, dnes *Jaselské*, kde kdysi u *Františky Anderkové* sama nějakou dobu bydlela“ (s. 26), ač její zdroj (kniha M. Halíka) praví: „Sestra mu našla podnájem v Augustinské (dnes Jaselské) ulici, v níž sama bydlela (ona v č. 17, on v č. 5 u Fr. Anderkové).“ Tvrzení „Výtvarné umění se nakonec stalo i hlavním opěrným pilířem jeho rigorózní práce“ (s. 30) dokazuje, že autorka o Čapkově dizertační (nikoli rigorózní!) práci nemá ani ponětí. Za 1. světové války se prý Čapek dostal do úzkých, protože jeho příjmy se „ani zdaleka nerovnal jeho výdajům za bydlení“ (s. 35), jenže bratři Čapkové bydleli u rodičů (tehdy z Prahy přestěhovaných do Trenčianských Teplic), takže za byt neplatili. Čapek se prý „po roce 1934 ucházel o jedno z míst šéfů činohry pražského Národního divadla, uprázdněné po tehdejších ředitelích Hilarovi a Ostrčilovi“ (s. 48), kteří umřeli, jenže za první činohra měla samozřejmě šéfa pouze jednoho, režiséra K. H. Hilara, za druhé O. Ostrčil byl hudební skladatel, a tudíž šéf opery, za třetí K. Čapkovi (a dalším známým osobnostem) poslal ministr školství Jan Krčmář „prosbu za posudek“ navrhuující nového šéfa činohry, jenže autorka položila pošetile rovnítko mezi „posudek“ a „příhlášku“ („požádal ho Čapek o absolutní diskrétnost při vyřizování jeho přihlášky - ‚posudku‘, který ministr Krčmář požadoval po všech uchazečích“, s. 48) a musela pak krkolomně fabulovat o tom, že Čapek sice v soutěži neuspěl, ale moc si to nezabíral. Autorka také tvrdí, že Olga cestovala s Čapkem „v roce 1924 například po Anglii“ (s. 74) nebo že před svatbou s ním „žila... jako družka“ (s. 85; na s. 19 však čteme: „ač k němu nikdy fyzicky nepatřila a s Čapkem prožila společná poslední tři léta až v jeho vile“). A tak dále ad libitum.

To, že není odbornicí na literaturu a že se musí spokojit kompilátem smontovaným (takto vlastně i její kniha přispívá k pověsti současné ČR jakožto montovny) z citací, parafrází a převyprávění poznatků sekundární literatury, kompenzuje autorka programově partiemi, v nichž se prezentuje jako odbornice na život, tj. v nichž psychologizuje, mudruje a po svém „domýšlí“ předkládaná fakta. Takto např. čtenáři objasňuje, proč Čapek nemohl po doktorátu zavádět o práci: „Jenže důvodem nezájmu o něj rozhodně nebylo to, zda měl, anebo neměl akademický titul, jako spíše přehled toho, čeho všeho se stačil již jako náctiletý student zúčastnit. Tedy důkaz, že měl zkrátka a jednoduše příliš ‚vlastní hlavu‘. I když už pomalu, ale jistě nadcházel čas první republiky, stále ještě fungovalo původní zřízení a původní zvyklosti. A těm rozhodně nebyl geniální mladík s vlastním rozumem, který se nebál veřejně se projevit, vždy příliš sympatický. O to více, že byl sečtělý, zkušený, v mnohém protřelý a na svůj věk skutečně velmi schopný, kromě toho s diplomem z Univerzity Karlovy“ (s. 30; správně Karlo-Ferdinandovy). Takto čtenáři objasňuje situaci muže mezi dvěma láskami: „Vzhledem k svému zdravotnímu stavu, který vlastně budoucí manželství stejně vylučoval, kalkuloval šalamounsky i s variantou, že by mohl s oběma prostě jen přátelit... Jenže takové řešení se příliš nezamlouvalo ani jedné z Čapkových ctitelek,

kteře plánovaly manželský život a zřejmě i rodinu...“ (s. 60) Takto objasňuje zdroje Čapkovy „nesmrtelnosti“: „Čapek byl sice introvert, možná až melancholická bytost, ale přesto ho právě tato vlastnost předurčila k velkým dílům a velká díla k velkým činům... K označení ‚historicky nesmrtelný‘ ho však nepředurčovala jen jeho tvorba a geniální duch, ale současně i výjimečná image, kterou sice vědomě nepěstoval, ale která byla i tak jedinečná a zcela neopakovatelná“ (s. 53). Atd. atd., komentář k těmto smyšlenkám je zbytečný.

O jedné z těchto domněnek je však třeba zmínit se podrobněji, protože jde zároveň o jediné novum autorčiny knihy. Pokud vím, ještě nikdy žádný čapkolog nevyužil pomoci astrologie, až nyní PhDr. Michaela Košťálová. „Pokud jde o narození Karla Čapka, spadá devátý leden tradičně pod znamení Kozoroha a střeží jej bedlivě planeta Saturn. Přesně ta planeta, která vnáší svým svěřencům do života mnoho tvrdých překážek, zkoušek, výzev a úskalí. Saturn je navíc planetou moudrosti a stáří, a tak se mnozí zrozenci ve znamení Kozoroha anebo ti, kdo mají výrazný podíl Saturna v astrologickém rozložení planet při svém narození, jeví většinou svému okolí duševně mnohem starší, nežli doopravdy jsou, přestože opticky nejednou vynikají velice mladistvou fyzickou, až dětskou krásou... Takoví lidé také bývají nejčastěji úměrně rostlí s velkýma očima a nezřídka s velkou fantazií, která z nich vyzářuje takřka na pohled. Znamení Kozoroha ve své lednové dekádě má nejvíce zrozenců s profesí spisovatel, publicista, novinář, literát a vynálezce či vědec. Výrazný je totiž jejich literární talent...“ (s. 10-11, viz rovněž s. 21, 52, 114, 170) Astrologický pas vystavila autorka i Josefu Čapkovi (s. 114) a Olze Scheinpflugové (s. 88). Metodologická novinka má však i svůj skrytý smysl. Ten se vyjevuje až v *Závěrečném zamyšlení*, v němž autorka prozrazuje, že i ona je „lednový Kozoroh“, čímž cudně implikuje svou spřízněnost s Karlem Čapkem: „Také po astrologické stránce nebyl jeho život nepodobný jeho rodnému znamení - znamení Kozoroha. A věřte mi, milí čtenáři, že jako lednový Kozoroh vím o nástrahách tohoto znamení poměrně hodně. Což je vlastně další moment, který mne na osobnosti Čapka tolik zaujal, neboť jsem s jeho profilem našla nakonec mnohem více společného než jen jednu věc“ (s. 170). Takže se konečně dozvídáme to podstatné: že k autorčinu setkání s tématem Karel Čapek nedošlo náhodou a že i ona sama, podobně jako Kozoroh Čapek, je obdařena výrazným literárním talentem, byla předurčena ke spisovatelství.

Knihka je patřičně vybavena desítkami fotografií a překvapivě i sedmi ilustracemi. Fotografie prý pocházejí z „archivu autorky a nakladatelství“. Konstatujeme, že uvedené archivy nemohou obsahovat víc než jedinou knihu, neboť všechny snímky jsou převzaty z knihy *Karel Čapek ve fotografii*, kterou s využitím archivu dr. Miroslava Halíka vydalo ke 100. výročí Čapkova narození Středočeské nakladatelství a knihkupectví v Praze. Při tomto přetažení došlo k několika lajdáckým chybám: na s. 46 je režisér Karel Dostal vydáván za herce Zdeňka Štěpánka, na s. 93 jsou neidentifikovatelní muži pózující s Čapkem při jeho italské cestě 1923 vydáváni za jeho „přátele a kolegy“, na s. 141 zachycuje prý fotografie Čapkova redakčního stolu v *Lidových novinách* „stav z roku 1989“ - to jsme jistě nikdo netušili, že tu komunisti muzeálně udržovali památku na Lidovky a jejich redaktora. A co se ilustrací týče,

autorka jimi demonstruje, že je též výtvarnicí (absolvovala dvouletý malířský kurs u malířky Miroslavy Hrdinové); řekl bych, že její výtvarný projev je kongeniální s jejím projevem literárním. Překvapením však není v knize konec, poslední je na čtenáře přichystáno ještě v tiráži, kde stojí, že tato kniha má odpovědnou redaktorku. O její nápravnou přítomnost jsem však v knize nezavádil - patrně je to v Petrklíči čestná funkce.

Knihy neznalá, předstírává, odvozená, přibližná, nedbalá, nespolehlivá, amatérská, vcelku trapná. Jenže co když je celá míněna jako - poněkud surreálný - vtip?

(Publikováno ve *Zprávách Společnosti bratří Čapků*, č. 128, březen 2018, Literární příloha, č. 3, s. II-III.)

Michaela Košťálová: *Karel Čapek v slzách a věčnosti*. Praha: Petrklíč, 2017, 173 s.

www.ipsl.cz